

HALLINTOVALIOKUNNALLE

HY/376/00.13.00/2018

KANSALLISKIRJASTON LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ TIETOSUOJALAIKSI

Viite: lausuntopyyntö 26.3.2018/ HE 9/2018 vp

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa. Kansalliskirjaston lakisääteisenä tehtävänä on kansallisen kulttuuriperinnön säilyttäminen ja saattaminen yleisön saataville.

Kansalliskirjasto on toimialallaan merkittävin kotimainen digitaalisten sisältöjen tuottaja ja kehittää digitaalisia palveluja koko kirjastokentän, myös yleisten kirjastojen tarpeisiin.

Kansalliskirjasto on jo aiemmin antanut lausuntonsa niin opetus- ja kulttuuriministeriölle kuin oikeusministeriölle. Monet esittämämme näkökohdat on huomioitu eduskunnalle jätetyssä hallituksen esityksessä.

Kulttuuriperintölaitosten välisen yhteistyön edistäminen

Nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen keskeinen ongelma on, ettei sen taustalla oleva näkemys kulttuuriperintöorganisaatioiden toiminnasta vastaa nykyajan todellisuutta. Digitalisaation myötä kulttuuriperintösektorin yhteistyö on tiivistynyt, ja siinä painottuu aiempaa voimakkaammin metatietojen, palvelujen ja järjestelmien yhteen toimivuudesta huolehtiminen. Digitaalisten prosessien vakiintuminen on merkinnyt uudenlaisten kumppanuusmallien käyttöön ottoa. Kansalliskirjasto tuottaa yleisille kirjastoille yhteisiä tiedonkuvailu-, metatietovaranto- ja asiakasliittymäpalveluja. Olemme viime vuosina pyrkineet edistämään yhteistyötä myös muiden kansallisten muistiorganisaatioiden kanssa. Tavoitteena on ollut karsia päällekkäistä työtä ja näin tehostaa toimintaa.

Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys ei tue tämän yhteistyön edellytyksiä. Se on myös ristiriidassa hallitusohjelman kanssa, joka ohjeistaa kulttuuriperintöorganisaatioita edistämään aineistojensa avointa saatavuutta verkkopalvelujaan kehittämällä.

Oikeus saattaa aineistoja käytettäväksi

Eduskunnan sivistysvaliokunta totesi arkistolain muuttamista koskevassa mietinnössään (13/2016), että kulttuuriperintöaineistojen ja niiden kuvailutietojen julkaiseminen lisäisi tuntuvasti julkisilla varoilla kootun kulttuuriperinnön avoimuutta ja hyödynnettävyyttä. Valiokunta esitti, että asian tulisi korjata heti, "kun lainsäädännölliset edellytykset sen sallivat".

Opetus- ja kulttuuriministeriö onkin oikeusministeriölle 17.1.2018 toimittamassaan lausunnossa esittänyt, että kansalliseen tietosuojan yleislakiin tulisi sisällyttää säännös kulttuuriperintöorganisaatioiden oikeudesta asettaa henkilötietoaineistoja sisältäviä kulttuuriperintöaineistoja ja niiden kuvailutietoja yleisön saataville.

Tällaista säännöstä ei kuitenkaan sisälly nyt käsiteltävänä olevaan lakiluonnokseen. Asia on todettu ohimennen vain lain esitöissä. Tämä ei ole asian merkityksen kannalta riittävä ratkaisu. Kulttuuriperintöorganisaatiot eivät kokoa aineistoja ensi sijassa säilyttämistarkoituksessa, vaan saattaakseen ne mahdollisimman laajasti tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käytettäväksi.

Keskeinen sääntely koottava yleislakiin

Kansalliskirjasto voi ydintoimintojensa osalta perustella oikeuttaan käsitellä henkilötietoja vetoamalla lakisääteisiin velvoitteisiinsa. Näiltä osin olemme pariin otteeseen joutuneet pyytämään linjauksia oikeusministeriön alaiselta tietosuojalautakunnalta. Tätä mahdollisuutta meillä ei enää jatkossa ole, kun tietosuojalautakunta tullaan lakkauttamaan uuden asetuksen soveltamisen myötä. Tämä korostaa tarvetta säännellä kulttuuriperintöorganisaatioiden toimintamahdollisuuksista yhtenäisellä ja mahdollisimman täsmällisellä tavalla.

Valmistelussa olevaa kansallista tietosuojalakia tullaan soveltamaan rinnakkain EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen kanssa ja sitä täydentäen. Lainsäädännön arviointineuvosto totesi keväällä, että tämä tulee vaikeuttamaan sääntelyn soveltamista ja heikentämään sen ennakoitavuutta. Jo tämänkin vuoksi olisi suotavaa, että *keskeinen kansallinen sääntely sisällytettäisiin nyt valmisteilla olevaan tietosuojaa koskevaan yleislakiin*, eikä sitä jätettäisi myöhemmin säädettävän hajanaisen erityislainsäädännön varaan.

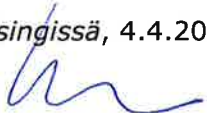
Kulttuuriperintöorganisaatiot ja tiedonvälityksen vapaus

Tietosuoja-asetus velvoittaa jäsenmaat lainsäädännöllä sovittamaan yhteen toisaalta henkilötietojen suojan sekä toisaalta oikeuden sananvapauteen ja tiedonvälityksen vapauteen. Tiedonvälityksen vapaus kattaa henkilötietojen käsittelyn myös akateemisen ja kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten. Asetuksen mukaan jäsenmaiden tulee tulkita velvoitteeseen liittyviä käsitteitä väljästi (jl. 153). Asetus mainitsee erityisesti audiovisuaalisella alalla tai uutis- ja lehtiarkistoissa tapahtuvan henkilötietojen käsittelyn.

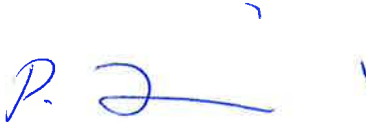
Asetettu velvoite on huomioitu hallituksen esitykseen sisältyvän lakiluonnoksen 27. pykälässä. Lainkohdan mukaan tietosuoja-asetusta sovelletaan vain hyvin rajoitetusti silloin, jos sen soveltaminen loukkaisi oikeutta tiedonvälityksen vapauteen tai estäisi henkilötietojen käsittelyn akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten.

Esitetty muotoilu jättää avoimeksi sen, miltä osin lainkohtaa sovellettaisiin kulttuuriperintöorganisaatioiden eli kirjastojen, arkistojen ja museoiden toimintaan. Tieteelliset kirjastot ja arkistot käsittelevät henkilötietoja nimenomaan akateemisen ilmaisun tarkoituksia varten. Toimiva kirjastolaitos luo ylipäätään edellytyksiä taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun harjoittamiselle. Kulttuuriperintöorganisaatiot hallinnoivat myös laajoja kuva- ja lehtiarkistoja. Nämä tarjoavat kansalaisille viestinnän markkinoita täydentävän väylän informaatioon ja toteuttavat täysin samoja yhteiskunnallisia tehtäviä kuin journalismi.

Helsingissä, 4.4.2018

Kai Ekholm
Ylikirjastonhoitaja
Kansalliskirjasto

Pekka Heikkinen
Lakimies
Kansalliskirjasto